

**čemu je nám historické vědomí
TRNITÁ CESTA MÚSY KLIÓ
v kontextu proměn společnosti
(1989 – 2021)**

**Mgr. Jiří MIHOLA, Ph.D.
katedra historie
Pedagogická fakulta MU**

1. 1989: DEIDEOLOGIZACE DĚJEPISU

- (školní) dějepis ve službách režimu, rozdíl mezi 50. lety a 80.lety
- Marxistická periodizace, osnovy
- „Dějepisné vyučování je podle osnov třeba realizovat jako komplexní působení na žákovu vědomí v rovině naukové, světonázorové, estetické a emocionální s využitím odpovídajících vyučovacích postupů a pomůcek. (z upravených uč. osnov pro dějepis v 5. třídě ZŠ, In: Společenské vědy ve škole 46, leden 1990!)

Po listopadu 1989:

Rehabilitace významných osobností (TGM, prof. Alois Musil, historik J. Pekař)

Rozvoj opomíjených oblastí – např. církevní dějiny

Nové učebnice – zprvu nedostatek

Kdo psal nové učebnice?

Vzdělávací cykly: „Co nebylo v učebnicích dějepisů“ (PdF MU, SSŠ)

FF UK zahájila postgraduální kury pro učitele dějepisů (kvalifikační postup učitelů)

Nové trendy: každodennost, mentality aj.

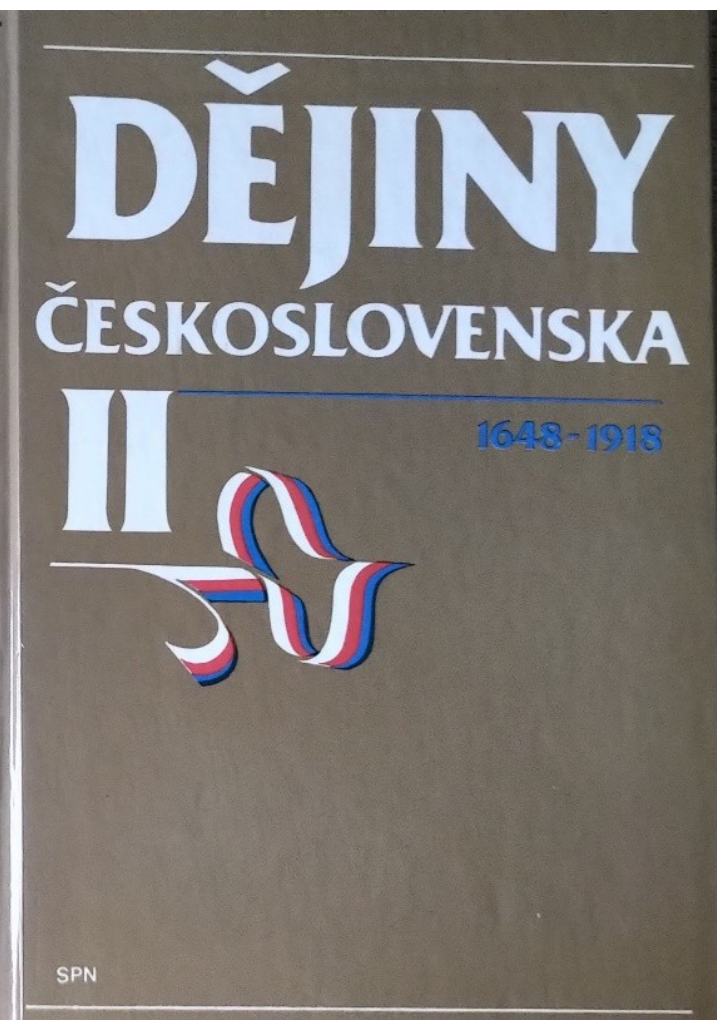
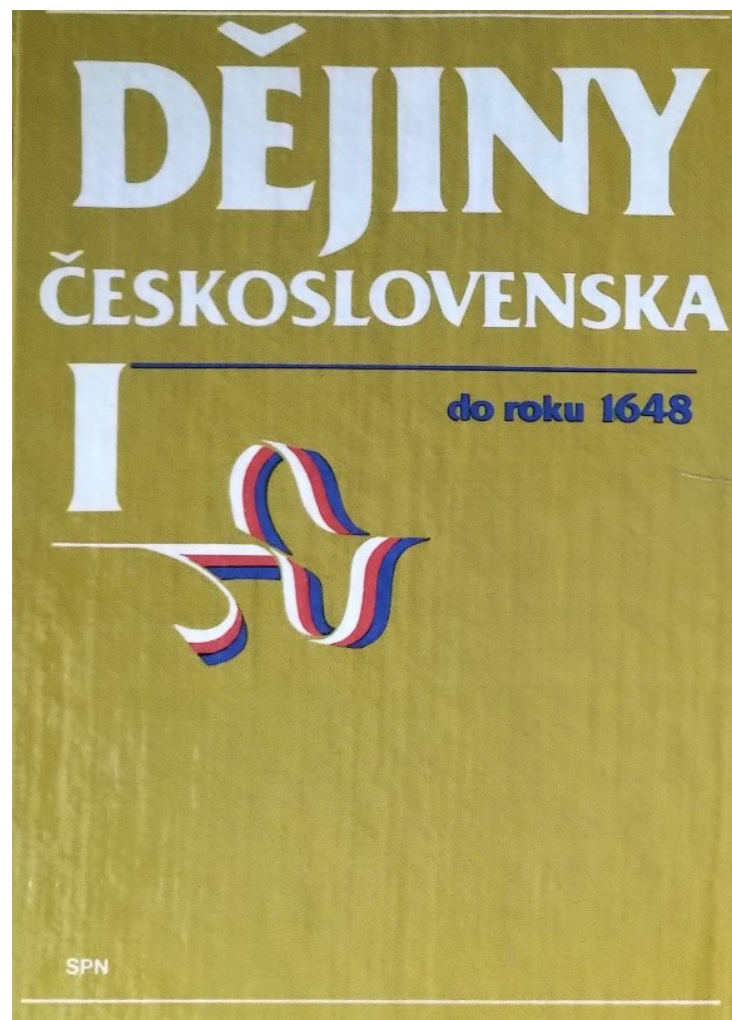
Česko-slovenský dějepis

RUDÉ SVĚTLO NA BÍLÁ MÍSTA?

- Př. MENCL, V. a kol.: **Křižovatky 20. století (Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách.** Praha, Naše vojsko 1990.

Nové československé a světové dějiny

2. MÝTY A STEREOTYPY – mor historie

- snaha narovnat ideologická pokřivení, zneužití, pokroucení nezřídka končila fenoménem „ode zdi ke zdi“
- Typický příklad: JAN ŽIŽKA – padouch nebo hrdina?
- Mistr Jan Hus: už ne předvoj socialistického revolucionáře, ale KACÍŘ nebo NÁRODNÍ MUČEDNÍK?
- Neopodstatněné růžové brýle pro PRVNÍ REPUBLIKU
- Určité přetrvání stereotypů vůči Němcům, Rusům, šlechtě, církvi
- HLEDÁNÍ NOVÉHO MÍSTA, resp. REHABILITACE NĚKTERÝCH OSOBNOSTÍ VĚDECKY:
- - tzv. husovská komise – výzva papeže Jana Pavla II. (1990) – mezinárodní vědecké symposium ve Vatikánu za účasti našich předních medievalistů a husitologů
- Problém: výsledky se pomalu a těžce dostávají do škol
- **„Mistr Jan Hus – most mezi konfesemi“**
- -rekatolizační komise, čarodějnické procesy aj.

JAVIL BÝVALÍ ČECHOVĚ

Úvodem
3

Národ veliký ve slávě i utrpení
9

Dědictví svatého Václava
35

Národ božích bojovníků
49

Šlechta zrádná a cizácká
67

Ty naše chaloupky české
83

Dědičný nepřítel
97

Slovanští pobratimové
111

Tři sta let jsme úpěli
127

Slavné znovuzrození
141

MÝTY NAŠE SLOVENSKÉ

Obsah

Predslov (Eduard Krekovič) .....

Mýty nie sú slovenským špecifikom (Úvod) (Elena Mannová) .....

Kto sme a odkedy sme tu? (Eduard Krekovič) .....

Odkedy môžeme hovoriť o Slovensku a Slovákoch (Ján Steinhilber) .....

Pribina a Svätopluk – slovenskí veľmoži? (Vladimír Turčan) .....

Cyril a Metod – trvalé dedičstvo? (Vladimír Turčan) .....

Mýtus „národa“ (László Vörös) .....

Symboly národa a symboly štátu (Lubomír Lipták) .....

Jazykové mýty (Viktor Krupa, Slavomír Ondrejovič) .....

Tisícročná poroba? (Andrej Findor) .....

Mýtus obete (Vladimír Krivý, Elena Mannová) .....

Mýtus plebejského národa (Eva Krekovičová) .....

Národný hrdina Juraj Jánošík (Hana Hlôšková) .....

Matúš Čák Trenčiansky – slovenský kráľ? (Peter Macho) .....

Politický testament Ludovíta Štúra? (Daniela Kodajová) .....

Komu patrí Devín? (Gabriela Kiliánová) .....

Prečo je Nitra staroslávne mesto (Juraj Zajonc) .....

Mýtus strediu: Martin ako centrum slovenskosti (Ivan Kučma) .....

Milan Rastislav Štefánik – bohatier a mučeník? (Peter Macho) .....

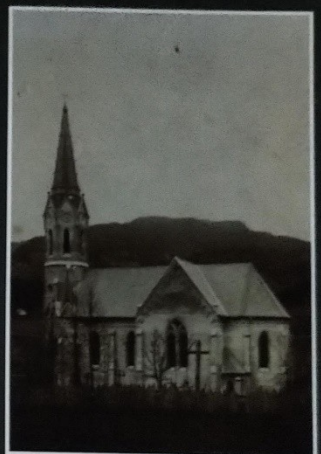
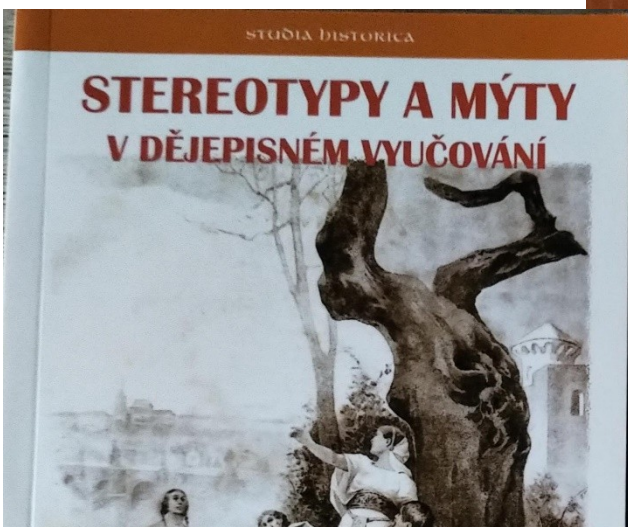
Andrej Hlinka – bojovník za slovenský štát? (Dušan Kováč) .....

Slovenská republika 1939 – 1945 a jej mýty (Ivan Kamenec) .....

Jozef Tiso – tvorca štátu a martýr? (Ivan Kamenec) .....

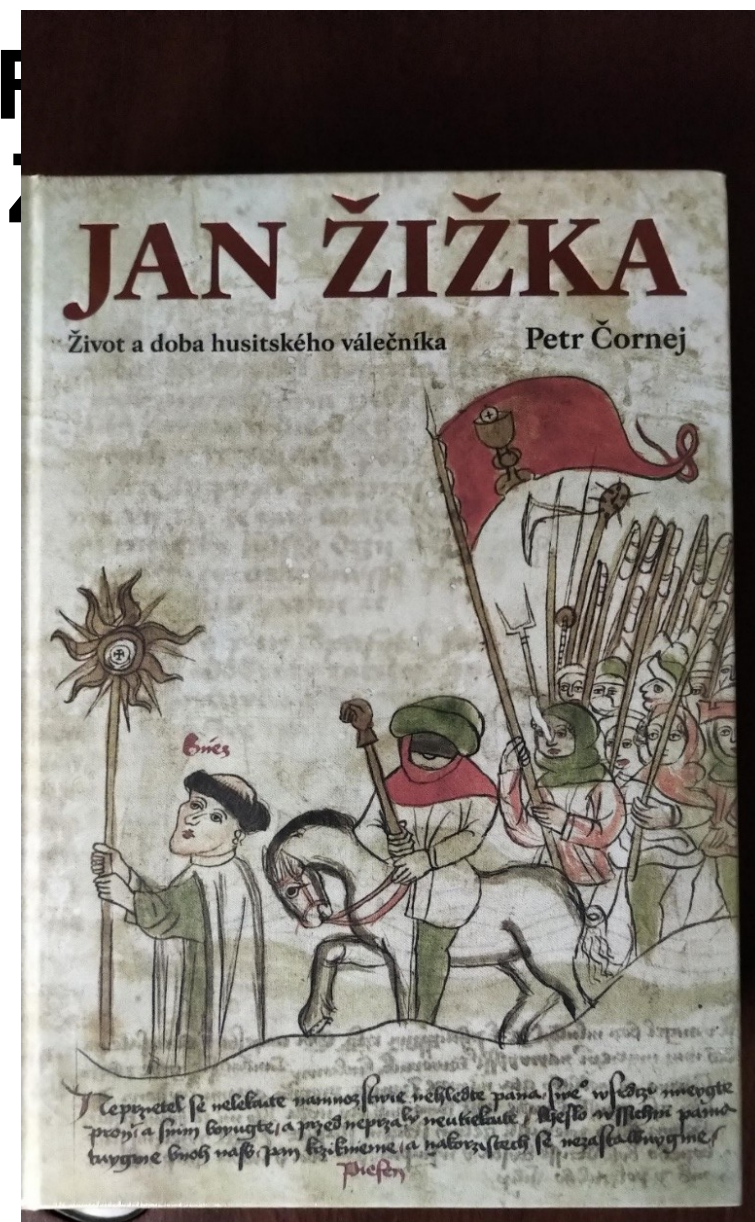
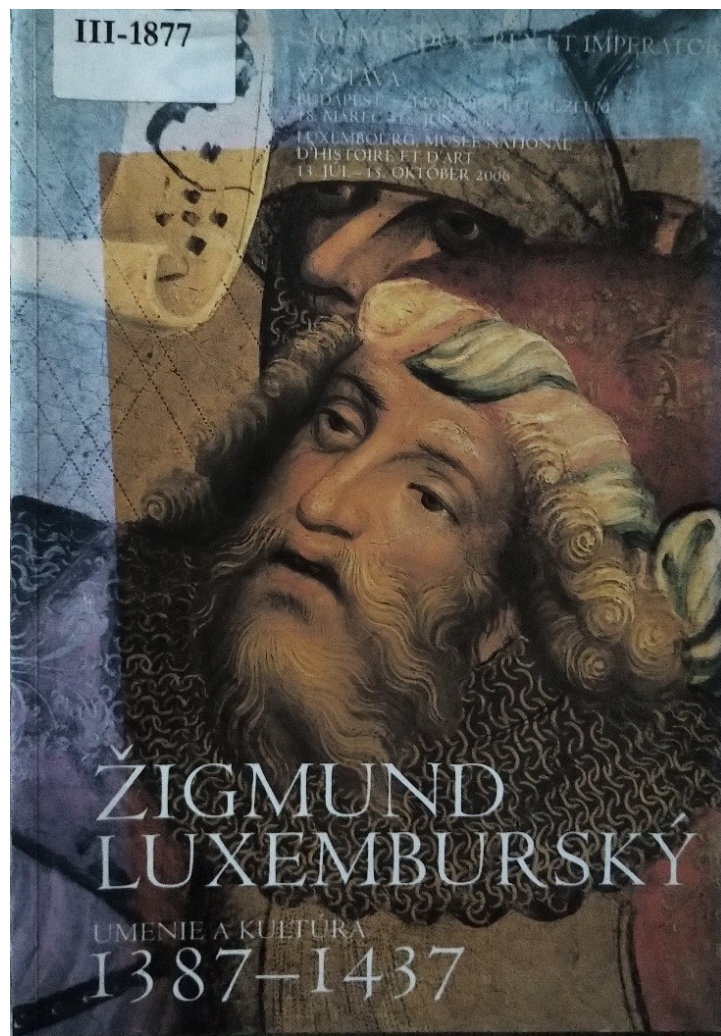
Dvojsečnosť mýtov o Slovenskom národnom povstaní (Ivan Kamenec) .....

Gustáv Husák – realita a mýty (Michal Barnovský) .....

Nevyužitá šance: po roce 2000 více akceptovat evropské vnímání českých osobností. Př. : ŽIGMUND LUCEMBURSKÝ alias LIŠKA P. POZITIVNÍ PŘÍKLAD – ČORNEJŮV JAN ŽIŽKA

3. (BEZBŘEHÁ) POPULARIZACE ? aneb papír snese všechno

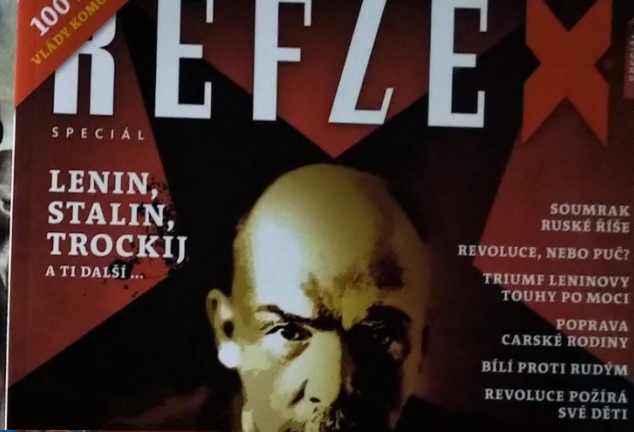
- popularizace dějin – důležité místo ve formování historického vědomí
- Před rokem 1989 – nedostatek, vyčnívaly pouze kultovní Dějiny a současnost
- Po roce 1989, zejména po r. 2000 – exploze „popularizace“
- VELKÝ PŘÍNOS POPULARIZACE RENOMOVANÝCH POPULÁRNĚ NAUČNÝCH ČASOPISŮ:
  - Aktuálnost
  - Platforma pro obranu historie a dějepisu i diskuse

15. BŘEZEN 1939

ATENTÁT NA HITLERA V PRAZE
PĚT PREMIÉRŮ: OSUDY MUŽŮ, KTERÍ BUDILI POHRDÁNÍ
BURIAN, TALICH, BAAROVÁ A TI DALŠÍ...

SPECIAL
LENIN, STALIN, TROCKIJ
A TI DALŠÍ ...

SOUMRÁK RUSKÉ RÍŠE
REVOLUCE, NEBO PUČ?
TRIUMF LENINOVY TOUHY PO MOCI
POPRAVA CARSKÉ RODINY
BÍLÍ PROTI RUDÝM
REVOLUCE POŽÍRÁ SVĚ DĚTI

OKUPACE A V PROTEKTORÁTU

JAK ŽIL ŽIVOT KÝ DĚLNÍK DA KUPOVANÉ

21. STOLETÍ
MÁME 100 000 ČTENÁŘŮ!

+ Akční komiks 8 stran navíc ZDARMA

QLITLÁ ZVÍŘATA OD PROTINOZČŮ
Proč má koala na jedné tlapce dva palce?

Jak budou svištět v roce 2030?

Vychytávky nejlepších stíhaček světa

KLÁVESNICI HOĎ DO KOŠE!
Super programek umožňuje psát hlasem

8 architektonických stylů

JUNIOR pronikl k plánům stavitelů!

NOVÝ SERIÁL

Bojovníci za pravdu, nebo obyčejní gaunerři?

OVINKA + PEXESO ČESKÉ HRADY A ZÁMKY!

ASOSTROJ
únor 2012
Zábavná cesta do historie

Prokletí Tutanchamonovy hrobky
Rozzuřil se mrtvý faraon na své objevitele?

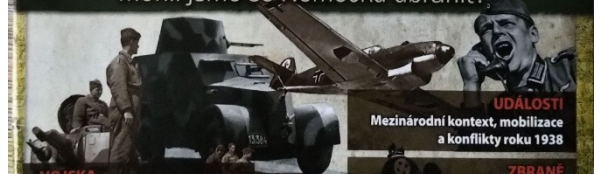
KRÁL JAN LUCEMBURSKÝ
Poslední hrdinství v bitvě u Kresčaku

Nebeská esa
Co dokázali čeští piloti v bitvě o Británii?

REVUE 100 STRAN
o největším otazníku našich vojenských dějin

VÁLKA 1938 BOJ O ČESKOSLOVENSKO
Mohli jsme se Německu ubránit?

UDÁLOSTI
Mezinárodní kontext, mobilizace a konflikty roku 1938
VOJSKA
Počty, organizace, motivace, výcvik a velení čs. a německé armády
ZBRANĚ
Opevnění, letouny, tanky, děla a ruční zbraně čs. a německé armády
KOVY HISTORIE

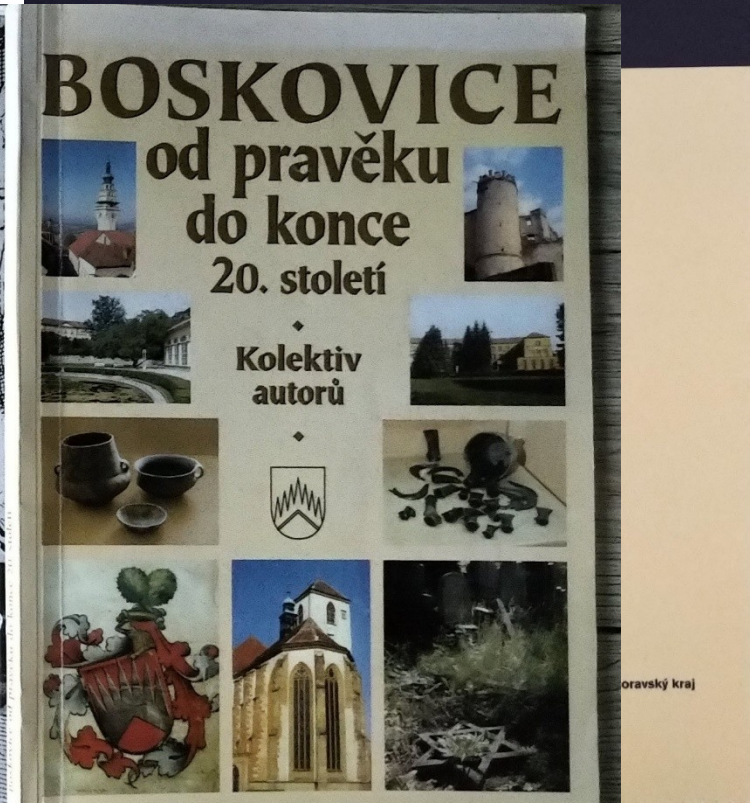
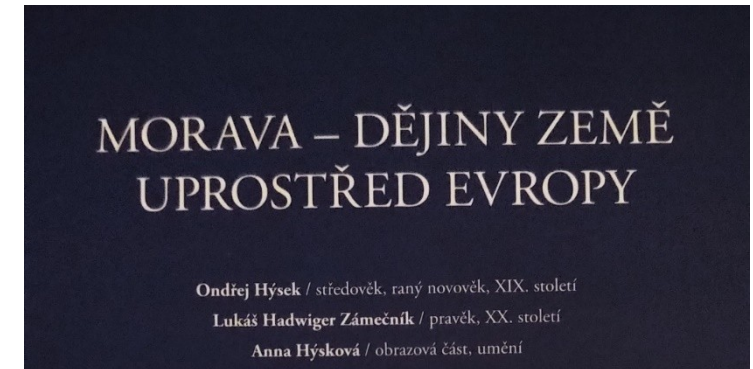
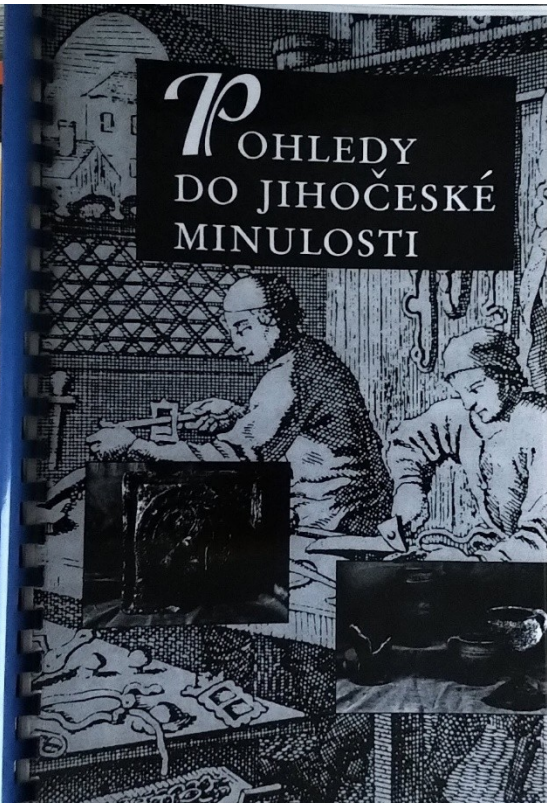
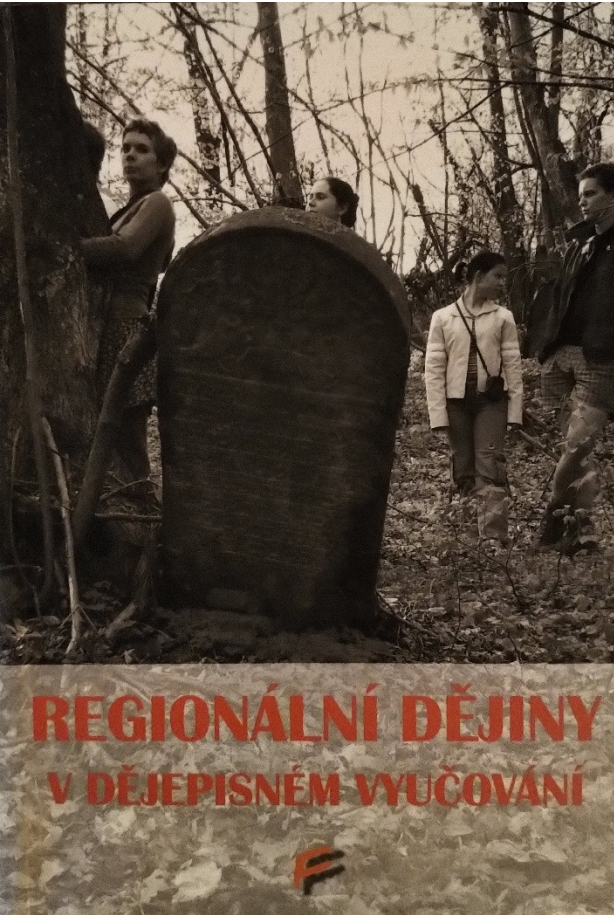

4. Historia magistra vitae – FOREVER?

- **MLÁDEŽ A DĚJINY** - mezinárodní výzkum historického vědomí adolescentů
- (90. léta), 29 zemí, 35 tis. resp., 15-16 let (1158 v ČR)
- Ústřední otázka: *„Jakou roli hrají dějiny v životě dnešní mládeže?“*
- *Historie – živá věda, která má vztah k současnému životu a světu, umožňuje poučení a má širší význam než školní předmět.*
- *Z aktuálních problémů nejvíce vyčnívala myšlenka uzavření všech jaderných elektráren či rovnoprávnost žen.*

5. OBJEVIT a POROZUMĚT „rodné hroudě“ Regionální dějiny v dějepisném vyučování – realita nebo zbožné přání? O co je opřít?

Motivace k praktickému poznávání

PAMÁTKY nás baví

Katalog výstavy

k projektu Vzdělávací role Národního památkového ústavu:
Edukace jako klíčový nástroj zkvalitnění péče o kulturní dědictví ČR.

Hana Havlíková, Kateřina Charvátová, Dušan Klapko, Martina Veselá, Tomáš Wizovský a kol.

ČESKÉ A SLOVENSKÉ VZDALOVÁNÍ SE

- s žádným národem si nejsme blíže, s žádným jsme se v tak krátké době tak moc vzájemně nevzdálili
- 1993 – jako když utne slovenská historie mizí z českých učebnic a česká není obsažena ve slovenských
- PARADOX:
- obě země v EU
- V mnoha oblastech propojeny, v ČR přibývá slovenských studentů, zvláště v Brně
- Spojeny velkými osobnostmi pravidelně budujícími v anketách typu Největší Čech, Největší Slovák apod.
- Konstatováno i na nedávné konferenci „*K základným diskusiám o súčasnom stave, špecifikách a perspektívach dejepisného vzdelávania v stredoeurópskych krajinách*“ – UK Bratislava

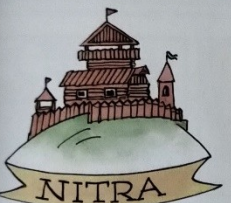

Slovenské dějiny v komiksu

Knieža Mojmir vládol nad Veľkou Moravou do roku 846. Po ňom nastúpil na trón jeho synovec Rastislav. Ten k Morave a Slovensku pripojil územie v Panónii medzi riekami Rábou, Dunajom a Slatenským jazerom. Dobyli aj rovinatú pustatinu na juh od pohoria Nitra a Blukových vrchov medzi Dunajom a Tisou až k mestu Solník, ktoré bolo centrom dovozu soli z východných karpát. Na severe prenikli Moravané k hornému toku rieky Váhy.

Sídlom Mojmira a ostatných moravských kniežat bolo mesto Morava. Nachádzalo sa na území terajšej dediny Mikulčice na brehu rieky Moravy. Druhým najdôležitejším mestom bola Nitra. Ďalšími významnými sídlami Veľkej Moravy boli Veľhrad pri dnešnom úberku Kraslíc, Pohansko, Otomouc, Znojmo, Prerov, Devín, Bratislava, Rajná, Ostrihom, Vesprím a ďalšie. Pri každom sídle sa nachádzali veľké drevené hrádka, v ktorých žili kniežata.

Z čias Veľkej Moravy sa zachovali niektoré kamenné kostoly, nazývané rotundy. Rozvíjali sa remeslá, poľnohospodárstvo i rôzne druhy umenia. Slováci a Moravané vyrábali šperky, keramiky, rôzne oděvy. Venovali sa baníctvu, chovali dobytok, kone, kozy, ovce, pestovali pšenicu, jačmeň, raž, ovos, ale aj hrozno. V období Veľkej Moravy vznikli aj rôzne názvy, ktoré sa zachovali dodnes. Napríklad názov župa aj dnes označuje menšiu oblasť.

Slováci a Moravaní si boli veľmi blízki jazykom i kultúrou. Spoločne žili už v Samovej ríši a v časoch Veľkej Moravy sa z nich vytváral jediný národ. Na svoje pomenovanie používali obe názvy. Niekedy Slováci (vtedy Slováci), inokedy Moravaní. Dodnes sa zachoval názov Moravská Slovanica (Slovácko). Moravský či slovenský pôvod majú názvy mnohých pohorí, riek, jazier, miest i dedín, ktoré sa dnes nachádzajú v severnom Rakúsku alebo Maďarsku.

veľká Morava

Samozajato

Nástup predkov sa po príchode do novej vlasti dlho netešili z pokojného života. Do strednej Európy vtrhli v roku 567 od východu kočovní Avari. Usadili sa v rovinatej Panónii pri Dunaji a podmanili si Slovanov v celej Karpatskej kotline. Slovanovia však po čase odmietali tripartitnú avarskú nadvládu. Rozhodli sa získať slobodu. V roku 623 sa vzbúрили proti utlačovateľom.

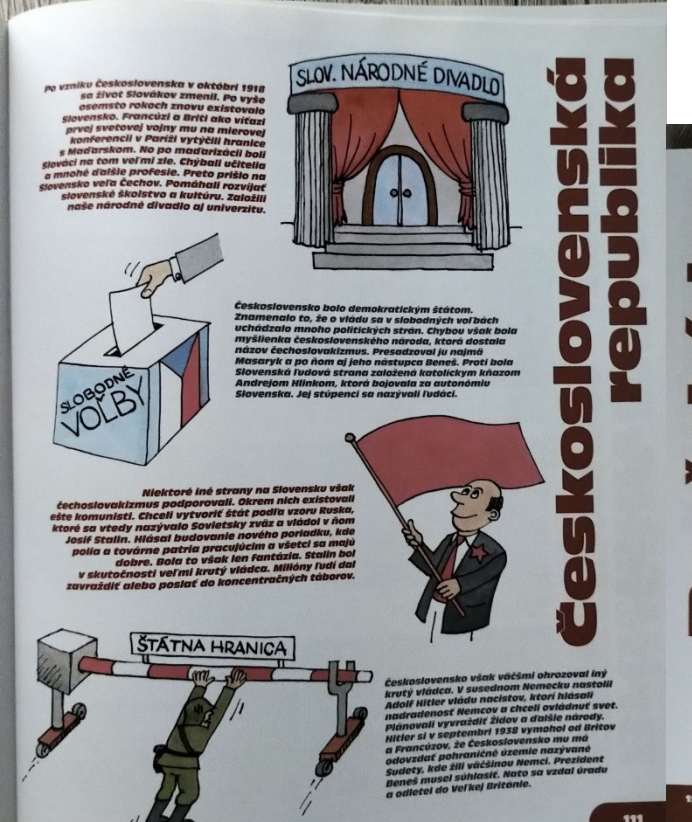
Postavili veľké vojsko a šli do boja. Pomohla im aj šťastná náhoda. Práve v tom čase sa medzi nimi objavila cudzia karavána. Patrila franskému kupcovi Samovi, ktorý pochádzal až od Paríža. Samo často cestoval do slovenských krajín. V šiestimi rokmi okoli bol známy ako dodávateľ zbraní, takže jeho veľká karavána sa podobala skôr na vojenskú ako na kupcovú.

Samo bol skúsený bojovník a Slovania vďaka nemu porazili Avarov. Preto si ho zvolili za kráľa. Samo úspešne vládol, no neskôr, niekedy v rokoch 631 - 632, vraj nejakí Slovania okradli a pobili zopár franských kupcov. Kráľ Frankov Dagobert preto vyslal do Samovej ríše posla so slovami: „Urovnaj roztržku a pytaj náhradu za ukradnutý tovar.“

Samo najprv vôbec nechcel franského posla prijať. Nakoniec sa však posol k slovenskému kráľovi dostal a predniesol mu vojnu a vyhliadku. „Odkiaľ mám vedieť, že je to pravda a ty máme niečo platiť?“ Posol sa začal vyhráňovať. „Všetci Slovania musia Dagoberta poslúchať.“ Samo sa nahneval a vyslanca Frankej ríše vyhliadku odmietol.

československá republika

Prážský jar

Po vzniku Československa v októbri 1918 sa život Slovákov zmenil. Po vyše osemdesiat rokoch znovu existovalo slovensko. Francúzi a Briti ako víťazi prvej svetovej vojny ma na mierovej konferencii v Paríži vytýčili hranice s Maďarskom. Na po maďarskú boli Slováci na tom veľmi zle. Chýbali učičia a mnohé dôležité profesie. Preto prišlo slovensko veľa Čechov. Pomáhali rozvíjať slovenské školstvo a kultúru. Založili nové národné divadlo aj univerzitu.

Československo bolo demokratickým štátom. Znamenalo to, že o vládu sa v slobodných voľbách uchádzalo mnoho politických strán. Chybov však bola myšlienka československého národa, ktorá dostala názov československizmus. Prázdňoval ju najmä Masaryk a po ňom aj jeho nástupca Beneš. Proti bola Slovenská ľudová strana založená katolíckym kňazom Andrejom Hlinkom, ktorá bojovala za autonómiu Slovenska. Jej stúpenci sa nazývali ľudáci.

Niektoré iné strany na Slovensku však československizmus podporovali. Členom nich existovali ešte komunisti. Chceli vytvoriť štát podľa vzoru Ruska, ktoré sa vtedy nazývalo Sovietsky zväz a vládol v ňom Josef Stalin. Hlásal budovanie nového poriadku, kde poľnohospodárstvo pracujúcim a všetci sa majú dobre. Bolo to však len fantázia. Stalin bol v skutočnosti veľmi krutý vládca. Milióny ľudí dal zavraždiť alebo poslať do koncentračných táborov.

Československo však veľmi ohrozovali iní krutí vládcovia. V susednom Nemecku nastolil Adolf Hitler vládu nacistov, ktorí hlásali násilné vyvrátenie židov a chceli ovládnuť svet. Plánovali vyvrátiť Židov a ďalšie národy. Plánovali v septembri 1938 vymáhať od Britov a Francúzov, že Československo mu má a Francozov, že Československo mu má odpustiť pohranicové územie nazývané Sudety, kde žili väčšinou Nemci. Prezident Sudety, kde žili väčšinou Nemci. Prezident Sudety, kde žili väčšinou Nemci. Prezident Sudety, kde žili väčšinou Nemci. Preto sa vzdal úradu a odišiel do Veľkej Británie.

Prážský jar

„MALI BY SME NAPRAVIŤ KRIVDY MINULOSTI...“

„KONEČNÁ SÚDRIHOVÁ!“

„ZA DUBČEK!“

„SOCIALIZMUS ÁNO, ALE S ĽUDSKOU TVÁROU!“

„ZJAZD ÚV KSČ“

„DUBČEK JEDNÁ SI S NAMI.“

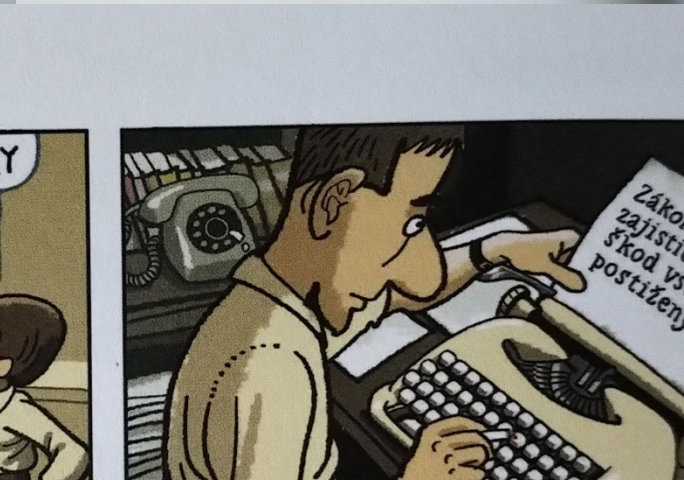
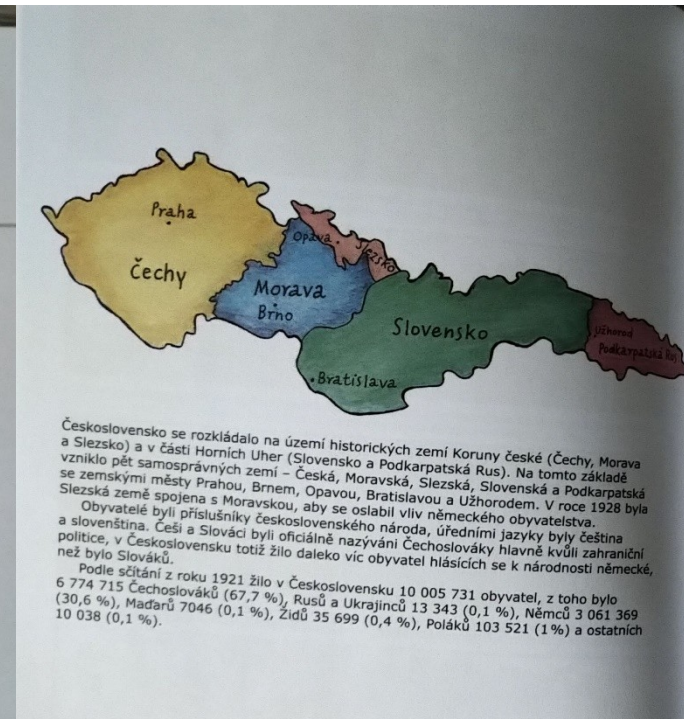
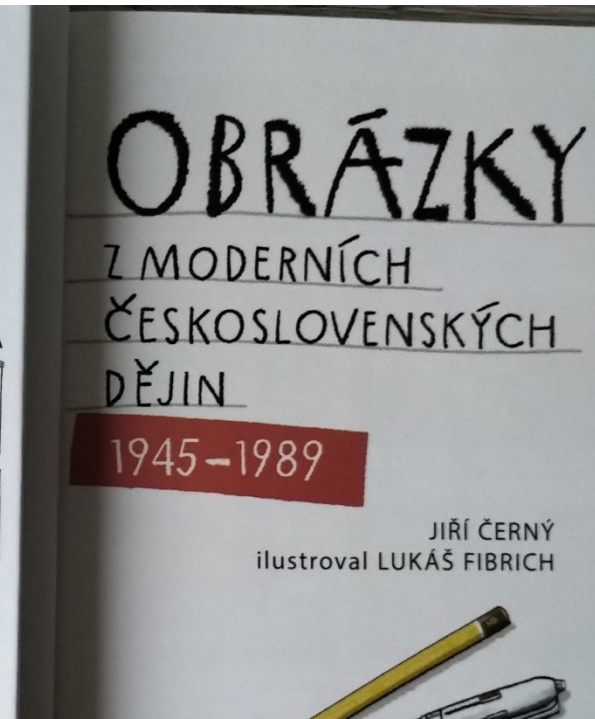
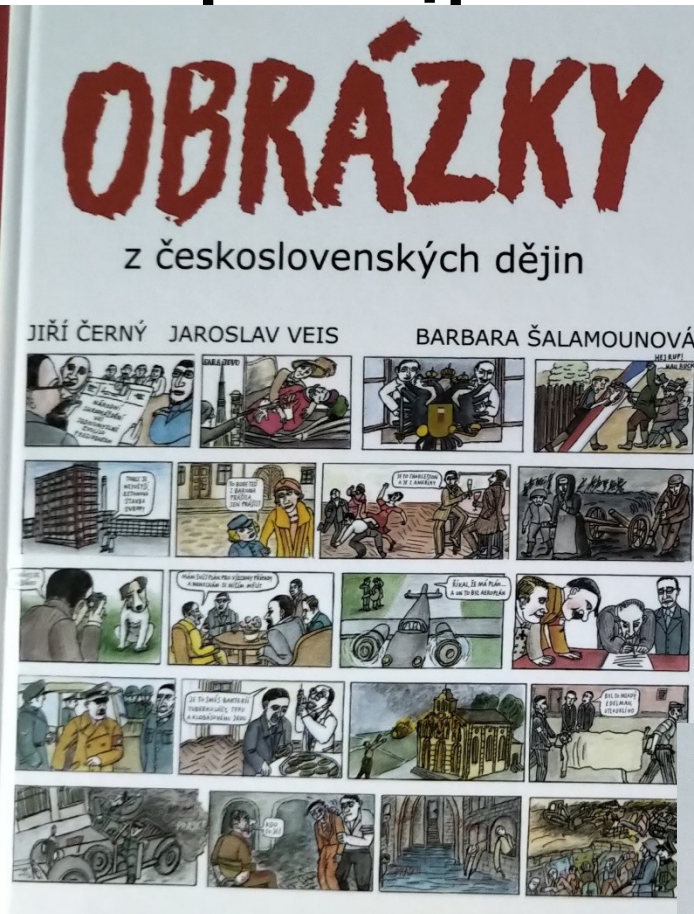
„NEBOJTE SA, UBRÁNIME!“

111

122

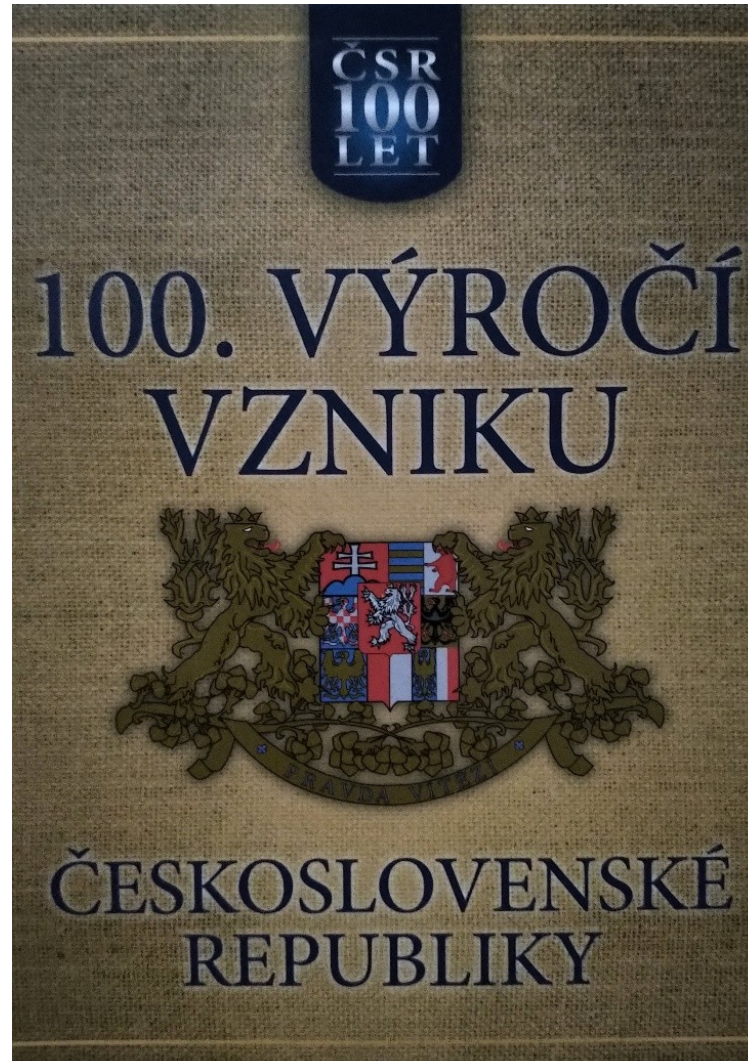

České – československé dějiny v

Nevyužitá šance: 100 let Československa...

REFORMANDA?

SLOVO K DĚJEPISU: Memorandum historiků

2003

- Reakce českých historiků na opatření zamýšlená MSM
- 350 signatářů
- odmítnuto
- - **vyřazení dějepisu ze společné části připravované maturity**
- - **integrace dějepisu a výchovy k občanství do jednoho předmětu**
- Zároveň teze: český školní dějepis potřebuje reformu, hlubokou a konceptuální
- Dějepisu vyčítána **faktografičnost**, předmět prý učí mrtvým, sociálně kulturním nefunkčním poznatkům, které absolventi škol nemohou ve svém profesním a občanském životě využít
- Problém nejsou fakta, jsou pro dějepis tím, čím pro exaktní vědy vzorce, značky, symboly
- Faktograficky, na historických jednotlivostech jsou postaveny samy dokumenty řídící výuku!

- Petr ČORNEJ: SPOJITÉ NÁDOBY. Výuka dějepisu na základních, středních a vysokých školách. ĎaS 5/2004
- Zdeněk BENEŠ: Klió ve škamnách a na stupínku. ČČH 2003.

7. HISTORIE VERSUS POLITIKA

aneb když chybí historické znalosti, vkrádají se do politické diskuse blbosti

- SV. VÁCLAV – DEN ČESKÉ STÁTNOSTI
- Vyhlášení dne státním svátkem bylo navrženo na základě usnesení výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu PS PČR z 24. března 2000.
- Výbor zvolil pro státní svátek označení „*Den české státnosti – Svatý Václav*“.
- Při druhém čtení návrhu zákona se k tomuto dni vyjádřil nejprve tehdejší premiér Miloš Zeman, který svátek s ohledem na historický kontext nepřímě označil za symbol servility a kolaborace.
- Poslanec Vojtěch Filip poté navrhl vypuštění tohoto dne ze seznamu státních svátků uvedených v návrhu zákona.
- Nakonec navrhl poslanec Vlastimil Tlustý, aby svátek nesl označení „*Den české státnosti*“

8. ŠKOLNÍ DĚJEPIS A STEREOTYPNÍ OBRAZY SOUSEDNÍCH NÁRODŮ

- Nemáme EVROPSKÝ DĚJEPIS, ale v rámci EU tato otázka hodně vychladla, resp. je latentní
- Mírní, vtipní, nacionalističtí, rozpínaví, agresivní, líní, šmelináři, švejkové
- Dlouhé období bez válečných konfliktů, ve sjednocené Evropě a mladé generace, které nemají negativní zkušenost prakticky vymístily tyto stereotypy a pokud jsou, tak ve vztahu ke starším dějinám

Vzájemné znalosti – ONI O NÁS, MY O NICH SLABÉ

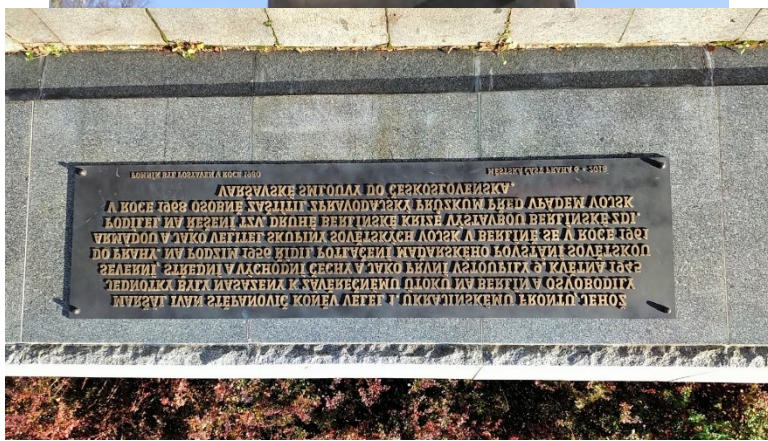
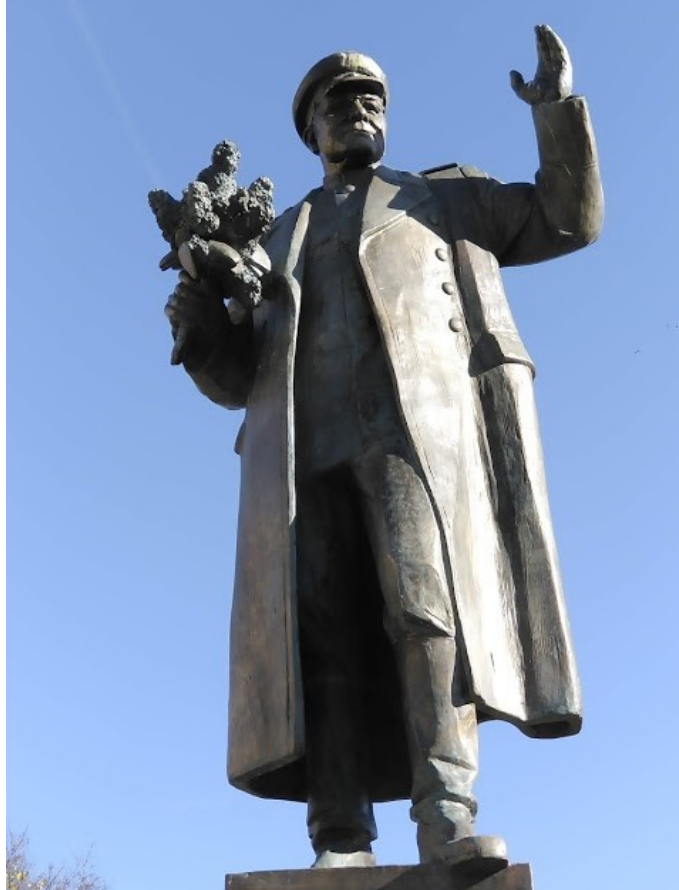
Výzkumy doc. Gracové koncem 90. let

Hlavní problém: nedostatek hodin dějepisu

DĚJEPISNÁ (NE)ZNALOST PŘENESENÁ DO AKTUÁLNÍCH SPOLEČENSKO-POLITICKO- NÁBOŽENSKO-KULTURNÍCH TÉMAT

- Státní svátky
- Snášení soch, památníků
- Výstavba nových
- RESTITUCE
- Spor o katedrálu
- „trvalé“ bolesti – Bílá hora, temno
- Prezidenti – Beneš, Hácha aj.

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze, dílo barokního sochaře Bendla, strhl krátce po vzniku československé republiky dav vedený anarchistou Frantou Sauerem. Donedávna probíhala diskuse, jestli sloup znovu vztyčit a pokud ano, jestli postavit zachovalé fragmenty původního sloupu nebo postavit moderní sloup nebo repliku toho původního.

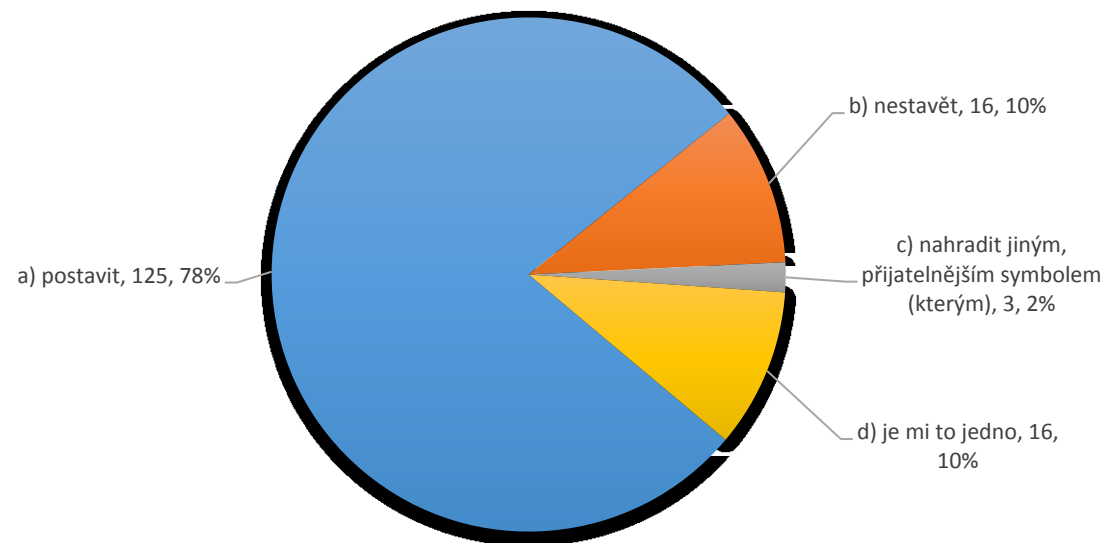
a) postavit a1)originál a2)repliku a3)moderní dílo

b)nestavět

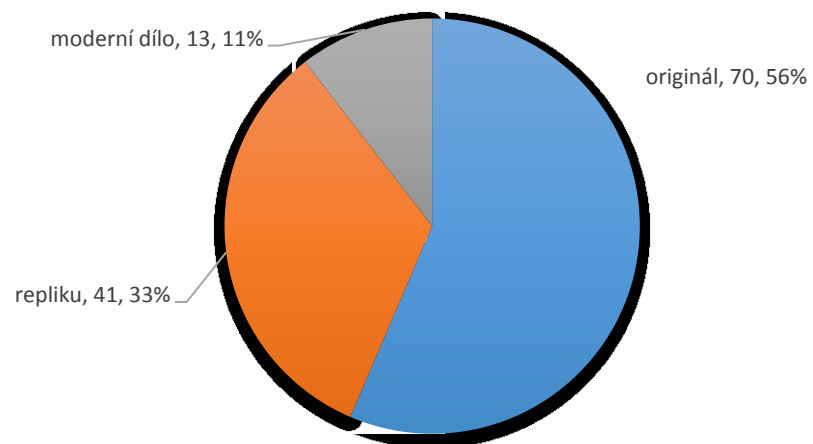
c)nahradit jiným, přijatelnějším symbolem (kterým)

d) je mi to jedno

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze:

Pokud Mariánský sloup postavit, pak:

Socha maršála Koněva v Bubenči

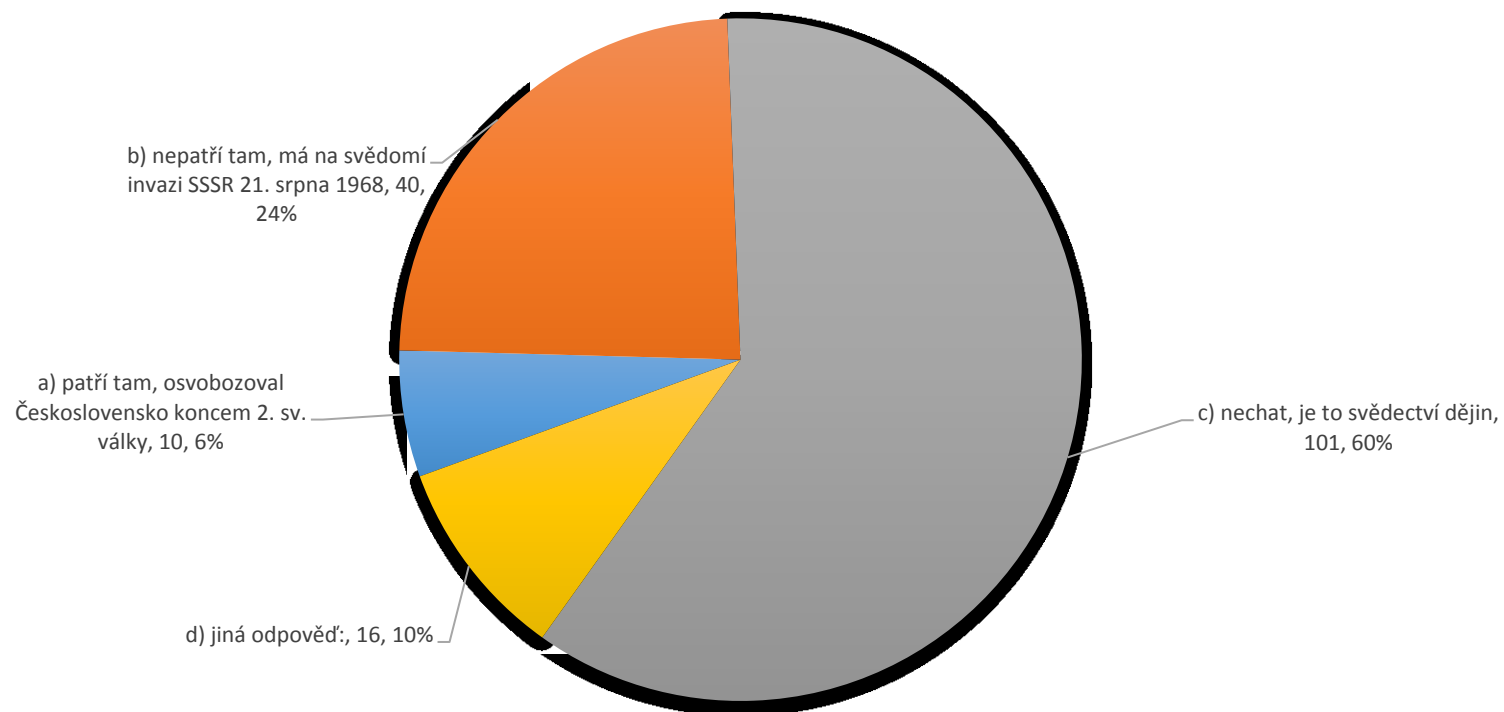
a) patří tam, osvobodil Československo koncem 2. světové války

b) nepatří tam, má na svědomí invazi SSSR 21. srpna 1968,

c) nechat, je to svědectví dějin

d) jiná odpověď:

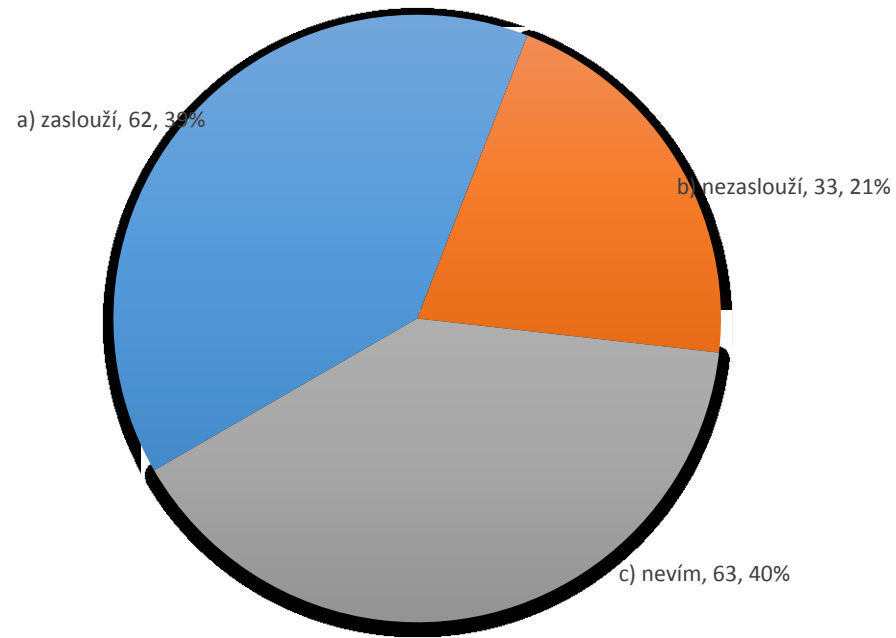
Socha maršála Koněva v Bubenči:

Vlasovci si plánovanou sochu
v Praze:

- a) zaslouží
- b) nezaslouží
- c) nevím

Vlasovci si plánovanou sochu v Praze:

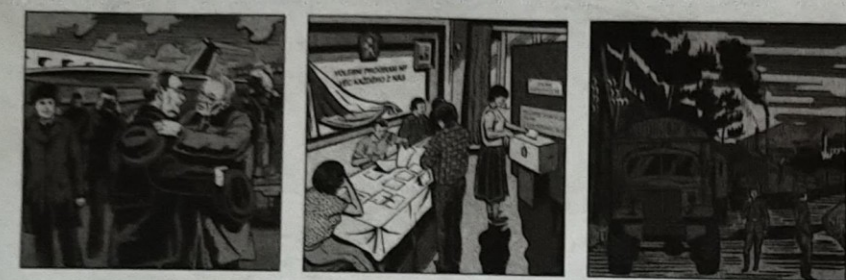
9. MODERNÍ DĚJINY: priorita doopravdy?

- -kvalitní učebnice
- -časový prostor
- -všeobecná podpora
- Granty a projekty
- Nejblíže současnosti
- Oral history je trendy
- Možnosti praktického poznávání
- V čem je tedy problém???

Učte nás, co potřebujeme!

- Neučte nás o pravěku, ale moderní historii.
- Nenuťte nás memorovat, učte nás argumentovat.

Jeden svět na školách

Příběhy bezpráví - NÁSTROJE NORMALIZAČNÍ MOCI

Metodická příručka

Abychom nezapomněli

Výpověď o totalitě
v Evropě

ČITANKA PRO STARŠÍ STŘEDOŠKOLÁKY
KDEKOLIV V EVROPĚ

EDITORKA GILLIAN PURVES

10. Závěrečná apologie HISTORIE A ŠKOLNÍHO DĚJEPISU DNES

- Historie nikoli hysterie aneb i dnes, ve svobodě a demokracii bojujeme s hořlavými, citlivými a často vyhořelými tématy, na nichž však lze např. prohrát prezidentské volby, v politice být počastován jako zaprodanec Sudeťáků, černoprdelník, kolaborant z Lichtenštejny, prokremelský sluha nebo vítač imigrantů.
- Dějiny jsou pro nás nástrojem sebenalézání. Pokud máme mít nadhled, zdravou sebedůvěru, musíme se naučit pracovat s „naším příběhem“ svobodně a kriticky.
- Kdo nezná dějiny, snadněji podléhá propagandě
- Nechat chronologii, jsou zde kauzální souvislosti
- Vynechat starší dějiny?

Nejhorší je zapomenout

- OSVĚTIM? Nevím, co to bylo.
- Hrozí, že se holocaust přesune kamsi do bájů a legend?
- Výzkum v USA tvrdí, že každý čtvrtý mladý Američan se domnívá, že je holocaust vymyšlený nebo se to přehání, 12 % o něm neví vůbec
- MFD (18.9.2020)
- RUSKO
- V knize Nejnovější dějiny Ruska 1945-2006 je Josif Visarionovič Stalin popisován jako úspěšný vůdce, který zařídil rozvoj průmyslu a vítězství ve 2. světové válce.

UČITEL DĚJEPISU – NEJEN VYKLADAČ DĚJIN

- - rodokmeny
- - kroniky
- - exkurze
- - nápisy v kostele, muzeu, pečetě, listiny